

DEĞİŞEN ULUSLARARASI GÜVENLİK İNŞASINDA TOPLUMSAL CİNSİYET MESELESİ

Özlem ÖZDEMİR *

ÖZ

Uluslararası ortamdaki hızlı değişim ve gelişim, güvenlik kavramını ciddi tartışmaların olduğu bir alanın merkezi haline getirmiştir. Özellikle Soğuk Savaşın bitimi ve terörle mücadelenin ilan edilmesiyle uluslararası güvenlik yapısının baş döndürücü hızla çalışan bir makine gibi hareket etmesi, bu alanda kadınların rolünün de sorgulanmaya başlamasına neden olmuştur. Dünya nüfusunun yarısını kadınların oluşturmasına rağmen uluslararası güvenlik alanının çok fazla tartışmaya mahal vermeksizin erkek dünyası olarak görülmektedir. Ancak, savaş ve çatışma alanlarında mağdur olarak hassasiyetleri yanında kadının, silahlı çatışma, çatışma çözümü, barışı koruma ya da inşa etme faaliyetlerindeki rolüne de daha fazla önem verilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle çalışma, sürekli değişen uluslararası güvenlik yapısında kadının rolünün erkeklerle eşit aktör/aktris(ler) olarak algılanması gerektiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla Birleşmiş Milletler ve NATO gibi uluslararası aktörlerin raporları ve çalışmaları nitel araştırma yöntemiyle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Güvenlik, Toplumsal Cinsiyet, NATO, BM

GENDER MATTER in THE CHANGING INTERNATIONAL SECURITY ARCHITECTURE

ABSTRACT

Rapid change and evolvement of international environment considerably put the concept of security into a huge questionable area. Since international security structure especially after the end of Cold War and the announcement of the war on terror consecutively has become like a machine functioning in a dizzying pace, the role of women in this structure has been put into consideration more aggressively. Although women which consist of the half of the population of the World, international security indisputably is considered as men's World. In this sense, the role of women in armed conflict, conflict resolution or peace maintenance or building activities as well as their vulnerability as victims in different areas of conflict and war zones needs to be given more attention. This article, thus, reveals the necessity role of women in constantly changing international security architecture as an actor (or "actress") equal with men. Therefore, reports and works of international actors such as UN and NATO were analysed with qualitative research method.

Key words: International Security, Social Gender, NATO, UN

* Dr. J. Ütçm. Jandarma Genel Komutanlığı, ozbah2002@yahoo.com

1.GİRİŞ

Uluslararası güvenlik uzun süredir akademisyenlerin, siyasetçilerin ve entelektüel çevrenin merkezinde yer alan bir kavram olmuştur. Kavramın çok geniş bir alanı kapsamamasından dolayı herkesin üzerinde fikir birliğine vardığı bir tanımı bulunmamaktadır. Bu nedenle, güvenlik çalışmaları birbirinden farklı bakış açısının, kavramların, görüşlerin ve düşüncelerin bir araya gelip çok boyutluluk kazandığı bir alan haline gelmiştir. Her ne kadar üzerinde fikir birliğine varıldığı iddia edilen tanımlar bulunsa da değişen ve gelişen fiziki ve düşünsel şartlar güvenlik kavramına farklı anlamlar yüklenmesine neden olmaktadır. Diğer bir deyişle gerek politik çevrede alınan kararlar gerekse akademik alanda ileri sürülen görüşler uluslararası güvenlik çalışmalarını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, uluslararası güvenlik hem kuramsal olarak hem de uygulama alanı olarak akademik çevrelerde ve politik karar verme süreçlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Eleştirel bir çerçeveden bakıldığında uluslararası güvenliğin en temel aktörü olarak da Westphalia'dan beri devletlerin görüldüğü söylenebilir. Grant'a (2007: 252) göre, uluslararası sistemin oluşması ve uluslararası ilişkilerin bir bilim olarak ortaya çıkmasında devletlerin çizdiği korunması gereken sınırlar, savaş ve güvenlik ile ilgili konular ön plana çıkmaktadır.

Bu anlamda, devlet tarafından en iyi şekilde temsil edilen realizm, ulusal çıkar ve uluslararası güvenlik alanıyla yakından ilişkilidir. Etiğin ötesinde, savaş ve barış insanlık tarihinin uluslararası normları olarak görülmekte ve barışın geçici olduğu savaş ihtimalinin her an olabileceği bir gerçek olarak kabul edilmektedir. Böylece, savaş ve barış ulusal çıkarlar kapsamında karar verilen bir durum olarak değerlendirilmesi gerekmektedir (Heywood, 2013: 307). Böylece, kendisini realist olarak tanımlayan bir kişi ulusal güvenlik çıkarının dikte ettiği dış politikayı benimsemiş demektir. Arnold Wolfers'ın 1952 yılında söylediği gibi, ulusal çıkar müphem bir sembol olup kullanan kişiye göre etiketlenen aldatıcı bir kavramdır (2007: 15).

Geleneksel sistemin temel karakteri, egemen devletin öncelik sebebi olan *d'étre*'nin altında yatmaktadır. Bu anlamda, egemen devlet aynı zamanda bencil ve çıkarıcı bir şekilde korunmaktadır. Sonuç olarak, güvenliği tesis eden devlet rolünü sorgulayan herhangi bir girişime karşı koyulacağı büyük bir olasılıktır. Bununla birlikte, meydan okuma devletler için dikkate alınması gereken önemli bir durumdur. Feministlerin eleştirdiği nokta tam da burada ortaya çıkmaktadır. Onlara göre devlet

ulusal güvenlik için şiddet ve çatışma üzerine odaklanmakta, bireysel ve toplumsal güvenlik alanlarına değinmemektedir. Bu tür güvenlik alanlarının görmezlikten gelinmesi aynı zamanda kadınların güvenliğinin de görmezlikten gelinmesi anlamına gelmekteydi.

Diğer taraftan, bu alana farklı bir bakış açısı getirecek olan eleştirel kuramlar, değişen uluslararası güvenlik yapısına cevap olarak ortaya çıkmıştır. Uluslararası ilişkiler alanında 'eleştirel kuram' ve 'post modernizm'in alanları sık sık birbirine atıf yaparak koordineli bir şekilde çalışmaktadır. Bu nedenle, Booth ve Richard Wyn Jones kavramı devlete karşı askerî tehdit olarak güvenlik terimini 'özgürleşme' bakış açısıyla ilişkilendirmiştir. Kopenhag Okulu temsilcilerinden Waever ve Buzan, 'güvenlikleştirme' kavramını biraz daha ileriye taşıyarak güvenlik konusunun belirli konulara nasıl etki ettiğini açıklamışlardır (Buzan, 1998). Booth, devletin değil insanların güvenlik açısından temel olarak alınması gerektiğini, bunun temel nedeninin ise insanlara karşı oluşan tehdidin dolaylı veya dolaysız olarak direkt devletten geldiğini belirtmiştir (1991: 313-326).

Bu bakış açısı bizi, insani güvenlik yaklaşımına getirmektedir. Kavram devletin güvenlik ikileminden insanların güvenlik ikilemine doğru kaymıştır (Hudson, 2005: 163). Feministler insani güvenlik kavramını bireylerin, etnik grupların, dinlerin, kültürlerin vb. gibi yapıların güvenliği ve bunların devletin güvenliğine etkilerini sorgulamışlardır. Bütün bu mikro yapıların temelinde kadınların bireysel açıdan güvenliği ve tehdit algılarının analiz edilmesini istemişlerdir (Tickner, 2001). Bununla birlikte, bazen insani güvenlik kavramı boş bir retorik olarak görülmektedir. Feminist bakış açısından bakarsak, 'insan' kavramı toplumsal cinsiyet¹ açısından tarafsız, sadece erilliğin uluslararasılaştırıldığı ve erkeklerin inşa ettiği bir dünya olarak görülmektedir. Bu şartlar altında kadınlar, ulusal güvenlik uzmanı olabilmelerinin ötesinde, ulusal güvenlik ve savaş konularında basmakalıp önyargıyla askerî kafa yapısına sahip olmayanlar olarak itham edilmektedirler.

Feministler, ulusal ve uluslararası güvenlik kuramları ve uygulamaları genel olarak erkek dünyası olarak görüldüğü için eleştirmektedirler. Bu şekilde düşüncülerinin birkaç nedeni bulunmaktadır. İki, ataerkil sosyal bir sistem olarak erilliğin geliştiği ve yetkilendirildiği yapıda ortaya çıkmıştır (Hudson, 2005: 163). Erillik devletleri yaratmış ve savaşları kazandıktan sonra da erkeklerin hüküm sürdüğü yapıyı da

geliştirmiştir. Böylece, ataerkil yapı devlet, savaş, hukuk, iktidar ve askeriye gibi birbiriyle ilişkili temel konular, kadınların itaat ettiği ve erkeklerin hüküm sürdüğü yapıyı oluşturmuştur (Giddens, 1994; Goldstein, 2001).

Bu ataerkil sistem, toplumda kadınların baskı altında olmasına neden olmaktadır. Ataerkil yapı tarafından oluşturulan yanlış bilinç toplumsal cinsiyet inşasını pekiştirmektedir (Negrin, 2008: 62). Ataerkil yapı toplumsal, siyasi, kültürel ve dinsel yapıda üretilmekte ve bu üretim süreci devamlı yenilenmektedir (Lazar, 2007: 151). Ataerkil yapı hem ideolojik ve tarihsel olarak bu yapılar tarafından şekillendirilmekte hem de ideolojik olarak bu yapıları şekillendirmektedir. Böylece kadınlar bu şekilde sosyalleşmekte ve ataerkil kurumlar tarafından dışı olarak konumlanmaktadır (Hooks, 2000: 14). Böylece, hegemonik ataerkil yapı sosyal, siyasi ve kültürel alanda erkek egemenliğinin yayılmasına neden olmaktadır. Bu durum kadınların hem karar alma süreçlerinden uzaklaşmasına hem de etkin pozisyonlarda yer almamalarına neden olmaktadır.

Böylece, siyasi liderlerin, diplomatların, askerlerin ve bürokratların erillik karar alma süreci, kadınların uluslararası ilişkiler alanından ve onların çıkarları ile ilgili konulardan dışlanmasına neden olmaktadır (Blanchard, 2003: 1289). Aynı şekilde, eril uluslararası ilişkiler alanı hâlâ kadınların konuyla ilgili çok önemli olmayan ifadeye sahip olduğunu söylemektedir (Tickner, 2004: 44). Kadınlar hakkındaki bu tür önyargıların birkaç nedeni bulunmaktadır. İlki, toplumsal cinsiyet rollerinin eşitsiz güç ilişkilerinin sosyal, siyasi ve kültürel üretimidir. İkincisi, kadınların liderliğine önyargılı bir şekilde yaklaşan ataerkil ideolojidir. Bu tür önyargılardan dolayı kadınların rolü uzman ve liderlik olarak tanımlanmamaktadır (Tickner, 2004). Bu nedenle, uluslararası güvenlik alanında karar verme sürecinde kadınlar çok az yer almaktadır (Sjoberg, 2010: 1). Üçüncü olarak, erkeklerin bakış açısından genellikle kadınlar savunmasız ve korunmaya muhtaç olarak algılanmaktadır. Kadınlar, savaş, çatışma ve barış sürecinde cinsiyet, dinsel, etnik yapılarından dolayı cinsiyet ve toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kalmaktadırlar. Böylece, kadınlar karar vericiler değil üzerlerinde karar verilenler olmaktadır.

Bu çalışma, kadınların uluslararası güvenlik uygulamalarından dışlanmasını ve adeta görünmez oldukları fikrini eleştirel bir bakış açısı ile ele almaktadır. Çalışma aynı zamanda, kadınların barış ve barış inşa süreciyle ilişkilendirildiğini ve genellikle savunmasız ve korunmaya muhtaç

olarak değerlendirildiklerini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, makale kuram ve uygulamada eşitsiz güç ilişkilerini azaltmak için uluslararası güvenlik karar alma sürecinde kadınların yer almaları gerektiğini savunmaktadır. Sonuç olarak çalışma, toplumsal cinsiyet bakış açısıyla uluslararası güvenlik alanına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Toplumsal cinsiyet temelli bir bakış açısı, kadınların deneyimlerini, katkılarını, düşüncelerini, duygularını ve kuramlarını daha iyi kavrayabilmek açısından son derece önemli bir yere sahiptir. Bu tür farklı bakış açıları alanın genişlemesi için eşsiz bir katkı sağlayacaktır. Bu nedenle, uluslararası güvenlik inşasında toplumsal cinsiyetin önemine katkı sağlayan BM ve NATO gibi uluslararası aktörlerin raporları ve uygulamaları nitel araştırma yöntemiyle analiz edilmiştir.

2. ULUSLARARASI GÜVENLİK VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Bütün uygulamaları ve konuları içine alan kapsamlı bir güvenlik tanımı, güvenlik çalışmalarının tartışmalı bir meselesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Güvenlik ve güvenlik önlemlerinin anlamının çeşitliliği aktörlerin farklı tehdit algılamalarına sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Fakat genel kabul gören evrensel güvenlik tanımı barışçıl ve istikrarlı bir dünyanın gerekliliği temeline dayanmaktadır. Bütün bu uzun süreli tartışmalar neticesinde “Güvenliğin anlamı nedir? Kimin güvenliği? ve Güvenlik nasıl inşa edilmektedir?” soruları büyük önem arz etmektedir.

Güvenliğin geleneksel tanımı realizmin bölgesel ve devlet merkezli algısını doğrulamaktadır. Geleneksel güvenlik anlayışı daha çok devletlerarası ilişkiler, merkezîyetçilik ve sıkı politikalara atıfta bulunmaktadır. Fakat uluslararası güvenlik çalışmalarında belirli güvenlik problemlerini çözecek önemli aktörler sadece devletler değildir. Diğer taraftan, Avrupalı devletler tarafından yazılan geleneksel güvenlik çalışmaları yanlı olmalarının ötesinde tehdit türlerini de sınırlamaktadırlar (Barkawi ve Laffey, 2006: 329–352). Bu konular realist ve liberal kuramlar tarafından ele alınmaktadır. Genel olarak realist kuram, uluslararası sistemi devletlerarası ilişkileri düzenleyen anarşik bir ortam olarak görmektedir. Kuramın ilişkileri düzenleyen temel mekanizması askerî caydırıcılık ve müttefik devletlerin kontrolüdür. Kurama göre, uluslararası ilişkilerin en temel kavramı ‘güç’tür. Güç, korku ve anarşi üzerine yoğunlaşan realist kuramlar, bu kavramları çatışma ve savaşı açıklamak için kullanılmaktadırlar (Elman, 2008: 15). Realizmi eleştiren feministler, güç kavramını

uluslararası güvenliği yönlendiren hegemonik ideoloji üzerinden açıklamaktadırlar. Bu nedenle kadınlar yüksek politika karar verme mekanizmalarından uzaklaşmaktadırlar (Enloe, 1989).

Realist kuramlar arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Klasik realizm insanları çıkarıcı, kötü, bencil ve saldırgan olarak görmektedir. İnsanların bu davranışları onların güce olan arzularını pekiştirmekte ve savaşların sebeplerini açıklamaktadır. Neorealizm ise savaş ve çatışmaları açıklamak için yapı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Buradaki yapı uluslararası ilişkileri düzenleyen devletlerden oluşan sistem olarak tanımlanmaktadır. Neorealizm bu nedenle devlet içi politikaya değil daha çok devletler arasındaki ilişkiye bakmaktadır. Bu nedenle güce sahip olma isteği, insanın bencil ve çıkarıcı doğasından değil uluslararası ilişkilerin anarşik yapısından kaynaklanmaktadır. Anarşik uluslararası ilişkiler bu anlamda birbiriyle bağlantılı birçok mekanizmanın (ekonomik, kültürel ve politik) bir arada değerlendirildiği yapıdır (Waltz, 1986). Neoliberalere göre ise sadece devletler uluslararası ilişkileri belirlemezler. Sivil toplum örgütleri, teknoloji ve eğitim gibi diğer etkenler de uluslararası ilişkileri belirlemektedir. Bu nedenle rasyonel davranan devletler uluslararası alanda “karşılıklı bağımlılık” ilkesiyle işbirliğine gitmektedirler (Nye, 1992).

Bu durum devletleri yapısalılık kuramına yaklaştırmaktadır. Sosyoloji ve eleştirel kuramların birleşimi olan yapısalılık, dünyanın sosyal bir şekilde etkileşim sonucu oluştuğunu varsaymaktadır. Kurama göre, kurumlar ve yapılar karşılıklı olarak birbiriyle etkileşim içerisindedir. Bu nedenle normlar, kimlik ve düşünceler gibi düşüncel faktörler dünya politikasının oluşmasında merkezî yerdedirler. Kopenhag Okulu'nun yapısalıcı yaklaşım içerisinde istisnai bir yeri vardır. Okul, Soğuk Savaş döneminden sonra güvenlik kavramının anlamını çevresel faktörler, yoksulluk ve insan haklarını da kapsayacak şekilde genişletmiştir. Okul, yapısalıcı gelenek içerisinde belirli aktörlerin “söz eylem”ine (speech act) göre güvenliğin temellendiğinden bahsetmektedir (McDonald, 2008: 59–60). Okulun temsilcilerinden Wæver ve Buzan (1998) güvenliğin merkezini “sektörler”, “Bölgesel Güvenlik Kompleksleri” ve “güvenlikleştirme” kavramlarıyla açıklamışlardır. Bu yazarlara göre (1998), sektörler belirli güvenlik alanlarının birbirleriyle etkileşim içerisinde olduğu yerleri kapsamaktadır. Örneğin, askerî, siyasi, ekonomi, toplum ve çevre bu alana girmektedir. Bölgesel Güvenlik Komplekslerinin güvenlik süreci ve dinamikleri birbirleriyle ilişkili olduğu için güvenlik sorunları birbirinden

bağımsız bir şekilde çözülememektedir. Örneğin, Avrupa, Amerika, Asya, Orta Doğu ve Afrika gibi coğrafi ayrımlar güvenlik açısından birbirleriyle etkileşim içinde olmalıdırlar.

Ancak Kopenhag Okulu'nun alana kattığı en önemli konu "güvenlikleştirme" kavramıdır. Wæver tarafından 1995 yılında ortaya atılan güvenlikleştirme kavramı, tehdidi açıklamak için kullanılmaktadır. Güvenlikleştirmede, aktörler belirli konuları tehdit olarak işaret etmektedirler. Başarılı bir güvenlikleştirme de siyasi elitlerin söz eylemlerinde yatmaktadır. Onların üzerinde durduğu konular güvenlik açısından önemli olup diğer konular önemsiz görülmektedir. Kopenhag Okulu ise, güvenliğin politize edilmesi kavramını eleştirmektedir. Politize edilmemiş konu ya da problemler devletin üzerinde durmadığı ve dikkate almadığı konuları kapsarken, politize edilmiş konular devletin önemli bir tehdit olarak algıladığı, tartıştığı ve gündemine aldığı problemleri kapsamaktadır. Bu bağlamda, güvenlikleştirme ise politize edilmiş problemlerin bir üst aşamasını ifade etmekte ve politize edilen konuları birer güvenlik tehdidi olarak ele almakta ve bunlara karşı alınacak güvenlik önlemlerini tartışmaktadır (Buzan vd. 1998: 25).

Güvenlikle ilgili tartışmalar devam ederken, konu ile ilgili önemli bir gelişme 1994 yılında Kanada'nın York Üniversitesi'nde ortaya atılmıştır. Özellikle Ken Booth'un "Security and Emancipation" başlıklı makalesi eleştirel güvenlik çalışmalarının başlangıcı olmuştur (Bilgin, 2008). Makalede, insanların özgür olabilmeleri için yapmak istedikleri şeylerin önünde herhangi bir engelin olmaması gerektiği vurgulanmıştır. Örneğin savaş, çatışma, yoksulluk, açlık, kıtlık, çevre kirliliği ya da doğal afetler gibi her türlü tehdit insanların yapmak istediği şeyleri sınırlamaktadır (Booth, 1991). Hatta okul, tehdide yönelik toplumsal cinsiyet deneyimlerine vurgu yapan güvenlik politikaları hakkında farklı bakış açılarını ortaya koymuşlardır (Alker, 2005: 195). Böylece güvenlik üzerine farklı ülkeler tarafından benimsenen politikalar karşı karşıya geldikleri tehdide göre değişiklik gösterebilmektedir.

Booth ve Wyn Jones eleştirel güvenlik çalışmaları konusunu ileriye taşıyarak 1995 yılında Galler Okulu'nda ilk yüksek lisans programını açmışlardır. Galler Okulu akademisyenleri Booth, Krause ve Williams güvenlikle ilgili farklı bakış açıları ve söylemleri tartışarak güvenliğin ve güvensiz ortamın altını çizmişlerdir. Yazarlar güvenlik çalışmalarında, güvenliğe sadece devlet açısından bakmaktan kaçınılması gerektiğini

vurgulamışlardır (Booth, 1991). Booth güvenlik kavramının bireylerin bakış açısından analiz edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Çünkü yazar, insanlara karşı oluşan tehdidin dolaylı veya dolaysız olarak doğrudan devletten geldiğini belirtmiştir. Bireyin özgürleşmesi Galler Okulu'nun merkezinde yer almaktadır (Baldwin, 1997: 10). Galler Okulu araştırmacıları aynı zamanda tehdiye yönelik, toplumsal cinsiyet deneyimlerine vurgu yapan güvenlik politikaları hakkında farklı bakış açılarını ortaya koymuşlardır. Böylece güvenlik üzerine farklı ülkeler tarafından benimsenen politikalar karşı karşıya geldikleri tehdiye göre değişiklik gösterebilmektedir (Alker, 2005: 195).

Kısaca değinmek gerekirse, eleştirel güvenlik kuramları kendilerinden önce gelen klasik güvenlik kuramlarını eleştirmektedir (Barkawi ve Laffey, 2006). Geleneksel güvenlik kavramının tersine, eleştirel güvenlik kuramcıları devletin güvenlik politikalarının aracısı olduğunu iddia etmişlerdir (Bilgin, 2008: 93). Eleştirel kavram terimi yılların sonunda uluslararası ilişkiler alanında akademik bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmıştır. Güvenlik konusunda geleneksel düşüncelere karşı eleştirel bir bakış açısı geliştiren çeşitli kuramları kapsayan geniş alanı ifade etmek için kullanılmaktadır (Booth, 2007: 40). Öncelikle, eleştirel güvenlik çalışmaları devletin merkezîyetçiliğini ve egemenliğini reddetmektedir. Eleştirel kuramcılar devletin sorunları çözmekten çok güvensizliği yaratan etmenlerden birisi olduğunu belirtmektedirler (Tickner, 2001: 46). Bireylerin güvenliğini korumak için güvenlik kavramının bireylerin bakış açısından analiz edilmesi gerektiğini savunmaktadırlar (Booth, 2007: 68).

1990'lı yıllardan itibaren devletler arasındaki çatışmalar sadece ulusal güvenliği tehdit eden bir unsur olarak değil aynı zamanda insanların güvenliğini tehdit eden unsur olarak da algılanmaya başlandı. Böylece insani güvenlik kavramı bütün insanları kapsayan bir politika olarak gündeme geldi. Kavram tehdidin anlamını genişletmektedir. Bu geniş anlam, hastalık, savaş, çatışma, terör, açlık, kıtlık, göç, iç göç, sınır güvenliği, nükleer silah, iklim değişikliği, küresel ısınma ve doğal felaketleri de kapsamaktadır. Bununla birlikte, insani güvenliğe karşı tehdidin sınırı ve anlamı da zaman içinde değişmektedir.

Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu (1994), geleneksel devlet merkezli güvenlik anlayışına alternatif olarak insani güvenlik kavramını ortaya çıkarmıştır. Fakat insani güvenlik kavramı uluslararası güvenlik çalışmalarında akademik bir çalışma alanı olmanın ötesinde politika

alanında önemli gelişmeler kaydetmiştir (Peoples ve Vaughan-Williams, 2010: 121). Örneğin, savaş, çatışma ve soykırımı önlemek için uluslararası hukukun tüm insanları kapsamı gerektiğini belirtilmektedir (UNHDP, 1994). Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu'na göre (UNHDP, 1994);

İnsani güvenlik zengin ve fakir uluslardaki insanların hepsini kapsamaktadır. Güvenliklerine karşı fakir ülkelerde tehdit, açlık ve hastalığı kapsarken zengin ülkelerde uyuşturucu kaçakçılığı ve suçları kapsamaktadır. Bu tehditlerin hepsi gerçek ve giderek büyümekte ve çeşitlenmektedir. Özellikle bazı tehdit çeşitleri iş güvensizliği ve çevresel faktörler gibi bütün uluslarda yaygındır.

Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu'na göre insani güvenlik evrensel ve bütün insanları kapsamaktadır. Ekonomik, gıda, sağlık, çevresel, kişisel, toplum ve politik güvenlik şeklinde sınıflandırılarak raporun güvenlik bölümünde yerini almıştır. Nüfus artışı, ekonomik çalkantılar, göç, çevresel faktörler, uyuşturucu ve uluslararası terörizm tehdit algısı olarak değerlendirilmiştir (Booth, 2007:321). Özetlemek gerekirse, insani güvenliğin referans noktası, birey ve bireyin bütüncülüğünü korumaktır (Liotta ve Owen, 2006: 38).

Küresel dünyada, bireylerin korkuları ve endişeleri sınırsız ve çeşitlidir. Sadece devletler arası değil devletlerin içinde de terör saldırıları, etnik çatışma, şiddet, savaş, kargaşa, hastalık ve ani ekonomik dalgalanmalar olmaktadır. Bu nedenle tehdidin yarattığı korku ve deneyim bireyden bireye değişmektedir. İnsani güvenlik, bireyin temel özgürlüğünün korunması ile doğrudan ilgilidir (UN Report of the Commission on Human Security, 2003). Birleşmiş Milletler, ilk kez 1994 yılında tanımını yaptığı İnsani Güvenlik kavramını 2003 yılında gündemine taşıyarak kavramın hem 'koruma' hem de 'güçlendirme' konularıyla ilişkilendirmeyi hedeflemiştir. İnsani güvenliğin dar ve geniş anlamı Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu'nda '*freedom from fear*' ve '*freedom from want*' olarak yer almaktadır. Korkulardan özgürlük kavramı aslında insani güvenliğin dar anlamında kullanılarak genellikle siyasi baskıdan ve şiddetten koruma olarak anlaşılmaktadır (Peoples ve Vaughan-Williams, 2010: 126). Rapora göre insani güvenlik bireylerin özgürlüğü ile yakından ilişkilidir (UN Report of the Commission on Human Security, 2003). İnsani güvenlik bağlamında bireylerin mutlu bir yaşamı ve özgürlüğü olarak tanımlanmaktadır:

İnsani güvenliğin temel amacı bireylerin özgürlüğünü korumaya yöneliktir. Özgürlük hayatın özünü oluşturmaktadır. Bunun anlamı bireylerin tüm tehdit

ve olası tehditlerden korunmasıdır. Bunun anlamı insanların dayanma gücünü ve nefes almasını sağlayan süreci inşa etmektir. İnsanların yaşamlarını sürdüreceği ve saygınlığını artıracak siyasi, sosyal, çevresel, ekonomik, askerî ve kültürel sistemin yaratılmasının sağlanması gerekmektedir.

Uluslararası güvenlik alanıyla ilgilenen akademisyenler bireylerin güvenliğinin küresel güvenlik açısından hayati bir öneme sahip olduğunu farkına varmışlardır. Konuyla ilgilenen bilim adamları insani güvenlik açısından, farklı kültür, çatışma, savaş, felaket, toplum, ülke ve bölgelerde yaşayan insanların tehdit algısının onların deneyimleri ve yaşadıkları risklere göre farklılık gösterdiği sonucuna varmışlardır.

Kanada ve Norveç insani güvenlik konusunda dar bir bakış açısını temsil etmektedirler. Kanada daha çok insani güvenlik konusunda bireylere karşı şiddet tehdidi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunun anlamı tehditlerden uzak bir özgürlük anlayışını ve insan haklarını benimsemedir. Aynı şekilde, Norveç de insani güvenlik konusunda korkulardan arınmış bir özgürlük anlayışını benimsemektedir. Her iki devlet de insani güvenlik konusunda bireylerin şiddet olaylarından korunması gerektiğini savunmaktadır (Lodgaard, 2016; Liotta ve Owen, 2006: 43).

İnsani güvenlik açısından her iki devletin bakış açısı toplumsal cinsiyet alanında dönüm noktası olmuştur. Feminist kuramcılar uluslararası güvenlikte toplumsal cinsiyet boyutuna çok az dikkat çekildiğini belirtmektedirler. Toplumsal cinsiyet, güvensizliğin negatif etkilerini anlamaya çalışarak feminist çalışmaların merkezinde yer almaktadır.

Feministler savaş, çatışma ve kargaşa ortamında kadınların korunması gerekenler olarak anlaşılması gerektiğine karşı çıkmaktadırlar. Uluslararası güvenlik çalışmaları savaşların sebep ve sonucunu araştırmak için yukarıdan aşağıya inceleyen makro seviyede bir bakış açısı geliştirirken, feminist çalışmalar mikro düzeyde aşağıdan yukarıya doğru bir incelemeyi tercih etmektedirler (Tickner, 2001: 48). Bu anlamda, feministler her bir kadın için günlük yaşadığı güvensizlik/tehdit ortamının analiz edilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar (Peoples ve Vaughan-Williams, 2010: 130). Çünkü her bir kadının yaşadığı korku ve tehdit algısı bireysel olarak farklılık göstermektedir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet deneyimleri bireysel güvensizliği ortaya çıkarmak için son derece önemlidir.

3.SAVAŞ VE ÇATIŞMALARDA KADINA KARŞI TEHDİT UNSURLARI

Feminist kuramcılar, uluslararası güvenlik çalışmalarının erkek egemen bakış açısıyla temsil edilmesine karşı çıkmaktadırlar. Onlara göre güvenlik alanı erkekleri olduğu kadar kadınları da etkilemektedir. Örneğin, kadın ve kız çocuklarının en fazla savaş, çatışma ve barış süreci sırasında uğradığı cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet (CTCTŞ) insan hakları ihlallerinden bir tanesidir (UNHCR 2003;Walby, 1990: 132; Bastick, Grimm, ve Kunz, 2007; UN Women, 2013). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (2003) göre CTCTŞ sınıflandırılması cinsel şiddet (tecavüz, cinsel istismar, fuhşa zorlama, cinsel taciz), fiziksel şiddet (taciz, kadın ticareti), duygusal ve psikolojik şiddet (aşağılama), zararlı geleneksel uygulamalar (erken evlilik, zorla evlendirme, namus cinayeti ve kız çocuklarını okula göndermeme) şeklindedir.

Evde, arazide, çatışma bölgesinde, doğal afetten sonra, askerî koruma altındaki bölgelerde ve mülteci kamplarında bütün bu şiddet türlerine rastlanılmaktadır. Ancak, bu tür şiddet olayları savaş, çatışma ve göç sırasında daha fazla olmaktadır (Bastick, Grimm ve Kunz, 2007). Kadın ve kız çocuklarının savunmasızlığı ulusal ve uluslararası güvenliğin zayıfladığı zamanlarda yükselmektedir (Bastick vd. 2007). Şiddeti gösterenler ise güvenliği sağlamakla görevli olan personel, polisler, askerler, insani yardım çalışanları, çeteler, isyancılar ya da sivil halktan olmaktadır (Butler, Gluch ve Mitchell, 2007: 669–687; Fowler vd., 2000: 1-7; Laville, 2015).

Kadına yönelik şiddet kadının hayatta kalmasına bir tehdit olarak algılanmalıdır. İnsani güvenliğin temeli de hayatı garanti altına almaktır. Bu da özgürlüğün dili demektir (Alkire, 2003: 27). Örneğin, tecavüz gibi birçok tehdit unsuru barış zamanından çok savaş zamanında olmaktadır (Enloe, 1993; Peterson ve Runyan, 1993: 127). Tecavüz insani güvenliğine tehdit olarak algılanması gereken olayların başında gelmelidir. Eski Yugoslavya ve Ruanda'da yaşanan toplumsal cinsiyet temelli toplu tecavüzler, tecavüzün savaş suçu sayılmasını sağlamıştır. Savaş zamanında meydana gelen tecavüz ve fuhşa zorlama kadınların güvenlik konularının uluslararası güvenlik alanına taşınmasına neden olmuştur (Tickner, 2001: 45).

Örnek vermek gerekirse, 1992-1995 yılları arasında Bosna Hersek'te milyonlarca kadın sistematik bir şekilde etnik temizlik adına toplu tecavüze uğramıştır. Sistematik tecavüz olayları Sırp larla Müslümanların arasında çıkan çatışmalardan sonra başlamıştır. Özellikle Bosnalı Müslüman kadınlara karşı toplu tecavüz olayları gerçekleşmiştir (Netherlands Institute for War Documentation, 2002). Bosnalı kadınlar kamplarda ya da ailelerinin gözü önünde tecavüze uğramıştır. Sırp etnik kökenli bebekleri doğurmaları için hamile kalana kadar tecavüzler devam etmiştir (Ward, 2002; Netherlands Institute for War Documentation, 2002; Sylvester, 2010: 31).

Ruanda'da yaşanan soykırım ise 1990–1993 yılları arasında Hutu ile Tutsi kabileleri arasındaki çatışmalarda meydana gelmiştir. Bu çatışmaların bir soykırıma dönüşmesinin önemli sebeplerinden birisi de Hutu propagandasının Tutsi kadınlarına yönelik olmasıydı. Propagandada Tutsi kadınlarının güzel, ancak Hutu kadınlarına göre iffetsiz ve ahlaksız oldukları, bu nedenle Hutu erkeklerinin başlarını öne eğmelerine neden oldukları yer alıyordu (Human Rights Watch, 1996; Hintjens, 1999: 241-286). Soykırım süresince sayıları 250.000'den 500.000'e kadar değişen kadına tecavüz edilmiş ve tecavüz sonucu olarak da 5000'i bulan 'tejavüz bebeği' doğmuştur (Skjelsbaek, 2001: 211-237; Ward, 2002: 27; Tickner, 2001: 45; Hogg, 2010: 69-102; Gerecke, 2010: 57; Hudson, 2010: 257). Üstelik kadınlara cinsel kölelik, zorla HIV virüsü bulaştırma, hamile bırakma ve kadın sünneti gibi işkenceler uygulanmıştır (Human Rights Watch, 1996; Amnesty International, 2004).

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 31 Ekim 2000 yılında 4213'üncü toplantısında benimsediği 1325 sayılı Kararı, Ruanda ve Eski Yugoslavya'da yaşanan olaylara dayanarak savaş ve çatışmalarda kadınlara uygulanan şiddeti ilk kez savaş suçu kapsamına almıştır. Bütün devletleri soykırım ve insanlığa karşı işlenen suçların son bulması için bütün devletleri sorumluluğa davet etmiştir. Karar aynı zamanda mülteci kamplarında kadınların korunması için gerekli önlemlerin alınması gerektiğini de vurgulamıştır. Bu kararın alınmasının en önemli sebebi ise savaş ve çatışmalardan kaçan kadınların sığındıkları mülteci kamplarında çeşitli şiddet türleriyle karşı karşıya gelmeleridir. Mülteci kampının düzeni, kadınların güvenliğini tehdit eden en büyük faktörlerden birisidir. Örneğin, yerleşim yerinden uzakta inşa edilen tuvalet ve banyolara giderken kadınlar, yol güzergâhında tacize uğramaktadırlar (Human Rights Watch, 2002; Callamard, 2002: 137-153; Kreitzer, 2002: 45-58; Hyndman, 2004: 193–212; UNHCR, 2006; Freedman, 2007).

Kadınların mülteci kamplarında şiddete uğramalarının diğer bir sebebi yemek yapmak için yiyecek aramaya çıktıkları zamanlarda meydana gelmektedir. Kampın dışında yemek yapmak için bitki aradıkları esnada savunmasızlıklarından faydalanmak isteyenler kadınlara tecavüze yeltenmekte ya da cinsel tacizde bulunmaktadır. (Alkire (2003: 29) bu durumu 'doğrudan güvenlik tehdidi' olarak yorumlayarak, tehdidin kasıtlı olarak yapıldığını belirtmiştir.-Üstelik bu tacizlerin birçoğu mülteci kampında çalışan görevlilerin yiyecek karşılığında kadınları cinsel istismara zorlamalarından kaynaklanmaktadır (Human Rights Watch, 2002; Kreitzer, 2002: 45-58; Alkire, 2003: 29; Hyndman, 2004: 193-212).

İnsani güvenlik açısından bakıldığında savaş ve çatışmalarda tehdidin türleri çeşitlilik göstermektedir. Kadın ve kız çocuklarında deneyimledikleri ve gözlemledikleri tehdit türleri de farklılık göstermektedir. Bir bölgede tecavüz tehdit olarak algılanırken, diğer bir bölgede erken yaşta evlilik tehdit olarak algılanabilmektedir. Fakat bütün tehditlerin kadın ve kız çocuklarının hayatını tehlikeye sokan güvensizliklerini artıran bir durum olarak görülmelidir. Jones'un (1999: 126) dediği gibi "güvenlik; acı, korku ve yoksulluk gibi tehditlerin olmadığı özgürlük için mücadele edilmesi gereken zorunlu bir koşuldur".

Kadın ve çocuklarının güvenlikleri için özgürleşmeye (emancipation) ihtiyaçları vardır. Özgürleşme eleştirel güvenlik çalışmalarının temeli olup, insanların birey olarak özgürleştiği, özgürce seçim yapmalarını engelleyen her türlü kısıtlamadan uzaklaştırılması gerektiğini savunan bir kavramdır (Booth, 1991: 319). Kadın ve kız çocukları cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet gibi her türlü tehdidin uzak olduğu bir yerde daha fazla özgürleşeceklerdir. Bunun için kendi hemcinslerini korumak adına daha fazla kadının uluslararası güvenlik alanında karar alma sürecinde yer almaları gerekmektedir. Kadın ve kız çocuklarının güvenliğini, özgürleşmesini ve karşılaştıkları tehdit türlerini anlayabilmek için toplumsal cinsiyet bakış açısına ihtiyaç duyulmaktadır.

4.KADINLARIN ULUSLARARASI GÜVENLİKLE İLGİLİ KARAR VERME SÜREÇLERİNE KATILIMI

Uluslararası güvenlik alanındaki karar verme süreçlerine kadınların erkeklerle eşit şekilde katılımının sağlanması etkili ve başarılı güvenlik stratejilerinin ortaya konulmasında son derece önemlidir. Örneğin, toplumsal cinsiyet açısından bakıldığında kadınların korkularının anlaşılabilmesi onların özgürleştirilmelerini daha da kolaylaştıracaktır. Özellikle savaş ve çatışmaların acılarını çeken kadınlar yaşadıkları ülkelerin yeniden inşasına yönelik karar alma süreçlerinde daha da önemli bir role sahiptirler (United States Institute of Peace, 2015). Kadınlar, çatışmalar

süresince şiddetin değişik türlerine maruz kalmakta ve şiddeti gözlemlemektedirler ve çatışma sonrasında da şiddetin değişik formları ile karşılaşmaktadırlar (Bell, 2013). Kadınların uluslararası güvenlikle ilgili karar verme süreçlerine katkıları sadece mağdur olmalarına değil karşılaştıkları tehditleri ortaya koyabilmelerine dayanmalıdır (United States Institute of Peace, 2015).

Diğer taraftan, savaş mağdurları, toplumsal cinsiyet danışmanları ya da herhangi bir otoriter mevkide yer alan eleştirel kadın gruplarının varlığı onların farklı ihtiyaç ve arzularının daha güçlü dile getirilmesini sağladığı kadar bu arzu ve ihtiyaçların çatışma sonrası dönemde, barış inşası ve barışın tesisi süreçlerinde de daha net bir şekilde ortaya konulabilmesine yardımcı olacaktır. Yeni bir anayasa hazırlanma sürecine kadınların katılımı da kadınların seslerini duyurabilmelerini sağlamada oldukça önemli bir yaklaşımdır (United States Institute of Peace, 2015).

Kadınların katılımına önem veren 1325 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı (UNSCR 2000), karar verme süreçlerinde kadınlara ve güvenlik konularına yönelik en geniş ölçüde yer veren ilk karar metnidir. Her şeyden önce karar silahlı çatışmanın kadın ve kız çocukları üzerindeki olumsuz etkilerini ön plana çıkartmaktadır. İkinci olarak, çatışma öncesi, sırası ve sonrasında toplumsal cinsiyet tabanlı yaklaşımların gerekliliğini dile getirmektedir. Üçüncü olarak, karar verme süreçlerine kadınların katılımının sağlanmasında bütün devletlerin sorumlulukları olduğunun altını çizmektedir. Karar, kadınların çatışma ve savaş sürecinde cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetin önlenmesine yönelik karar verme süreçlerinin tüm kademelerine tam ve eşit bir şekilde katılımlarının sağlanması için çağrıda bulunmaktadır. Kararın maddelerine göre,

“[Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi] Üye Devletleri, çatışmaların önlenmesi, yürütülmesi ve çözümlenmesiyle ilgili ulusal, bölgesel ve uluslararası kurum ve mekanizmalarda kadınların her karar verme düzeyinde daha fazla temsil edilmelerini sağlamaya teşvik eder;

[Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi] Genel Sekreteri çatışmaların çözümü ve barış süreçlerine kadınların karar verme düzeylerinde katılımlarının artırılmasını öngören stratejik planını uygulama konusunda destekler;

[Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi] Genel Sekreteri kendisini temsil etmek üzere daha fazla kadın personeli elçi veya özel temsilci olarak görevlendirmeye teşvik eder ve bu bağlamda, Üye Devletlere düzenli olarak güncellenecek ortak bir liste için adaylarını Genel Sekretere bildirmeye çağırır;

[Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi] Genel Sekreteri Birleşmiş Milletlerin saha operasyonlarında ve özellikle askerî gözlemciler, sivil polis, insan hakları ve insani yardım personelinde kadınların rol ve katkılarını genişletmek için çalışmaya teşvik eder.”

Kadınların barış inşası sürecine katılımları kadın ve kız çocuklarının güvenliklerinin artırılması açısından eşsiz bir imkân sağlamaktadır. Kadınlar örneğin barış görüşmelerine yönelik karar verme süreçlerine katılabilirler. Böylelikle toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını garanti altına alabilirler. BMGK 2000 aynı zamanda kadınların barış inşa sürecindeki rollerinin öneminden bahsetmektedir. Bunu şu şekilde dile getirmektedir;

“Kadınların çatışmaların önlenmesi, çözümlenmesi ve barışın tesisindeki önemli rollerini yineleyerek ve barış ve güvenliğin korunması ve ilerletilmesine yönelik çabalara kadınların dâhil edilmelerinin ve eşit katılımlarının önemini ve de çatışmaların önlenmesi ve çözümlenmesiyle ilgili kararların alınmasında rollerinin artırılması gerekmektedir.”

Diğer taraftan, kadınların barış inşası görüşmelerine katılımları ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulmasında ve güvenlik seviyelerinin artırılmasında da önemlidir. Kadın ve kız çocuklarının karşılaştıkları tehditleri barışı koruma operasyonlarında görevli kadın personele daha kolay bildirebilirler. Bayan personel duygusal olarak erkek personelin yaklaşımlarını da etkilemektedir. Barışı koruma görevlerindeki erkek personelin kadın hakları ile ilgili durumlara yönelik hassasiyetlerini, kaygılarını ve hazırlık seviyelerini artırır (Gorana, 2010: 70-79). Kısacası, kadın ve çocukların savaş ve çatışma ortamında, barış ve devlet inşası süreçlerinde ya da günlük hayatlarında ne tür tehditlerle karşılaştıklarının daha iyi anlaşılabilmesi için daha fazla kadının uluslararası güvenlikle ilgili karar verme süreçlerine katılımı sağlanmalıdır.

5. NATO VE BM’İN ULUSLARARASI GÜVENLİĞİN TOPLUMSAL CİNSİYETLEŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÇABALARI

NATO kadınların barış ve güvenlik alanlarında kadınların rolünün artırılmasını teşvik etmektedir. NATO ve üye ülkeler BMGK 1325 sayılı Kararı ile yerel, ulusal ve uluslararası kuruluşlardaki tüm karar verme seviyelerine kadınların katılımının önemini vurgulamaktadırlar. Bu durum her iki cinsiyet için barış ve güvenliğin sağlanmasında toplumsal cinsiyet yaklaşımının gerekliliğinin altını çizmektedir. Örneğin, 2014 Galler Zirvesinde, NATO üyesi ülkelerin liderleri toplumsal cinsiyet yaklaşımının NATO’nun kolektif savunma, kriz yönetimi ve güvenliğe yönelik işbirliğinin

temel görevlerine uyarlanmasını kabul etmişlerdir (NATO, 2015). Cinsiyet eşitliği, NATO kuvvetlerinde kadınların görev yerlerinin revize edilerek modernize edilmesi konularında son derece önemli bir yere sahiptir. Hatta NATO Genel Sekreteri tarafından, NATO'nun "Kadına Barış ve Güvenlik" konularına yönelik bir özel temsilci atanmıştır (NATO, 2015).

NATO tarafından atılan bir diğer adım ise NATO'nun değişik birimlerinde kadınların lider pozisyonlardaki kadrolarının garanti altına alınmasıdır. Buna yönelik politikalar ve programlar geliştirilmiştir. 2014'te Kadın, Barış ve Güvenlik Özel Temsilcisi ve İnsan Kaynakları Politikaları ve Çeşitlilik Sorumlusu tarafından kadınlara imkân sağlamak amacıyla NATO Kadınların Profesyonel Ağı (*NATO Women's Professional Network [NWPN]*) ve Danışmanlık/Eğitim Programları (*Mentoring Programme*) hayata geçirilmiştir. Danışmanlık/Eğitim Programının amacı, NATO'da görev yapacak olan nitelikli bayan personel aday sayısının artırılmasıdır (NATO, 2015).

NATO'nun ileri gelen yöneticilerinin de bireysel olarak kadınların NATO kuvvetlerindeki pozisyonlarının güçlendirilmesi konusunu dile getirdikleri görülmektedir. Örneğin, 1325 sayılı Kararın 15'inci yıldönümünde, Genel Sekreter Yardımcısı Alexander Vershbow kadınların çatışma ortamında karşılaştıkları zorlukları dile getirmiştir. Kadınların anlamlı bir şekilde çatışma önleme ve barış inşası konularına katılımlarının sağlanmasının NATO'nun bir görevi olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Vershbow, cinsiyet temelli şiddetin önlenmesi için NATO görev ve operasyonlarında toplumsal cinsiyet yaklaşımının gerekliliği, NATO'nun üst düzey pozisyonları için kadın adayların önerilmesi, toplumsal cinsiyet konulu çalışmaların finanse edilmesi, cinsiyet eşitliği ile ilgili olumlu tecrübelerin ve derslerin üye ülkelerle paylaşılması hususlarını da dile getirmiştir (NATO, 2015).

Toplumsal cinsiyet konusunda NATO'nun bir diğer önemli katkısı da Toplumsal Cinsiyet Danışmanı Uluslararası Askerî Çalışma Ofisinin (*International Military Staff Office of the Gender Advisor [IMS GENAD]*) kurulmasıdır. Ofisin görevi, toplumsal cinsiyet konularında, özellikle 1325 sayılı Kararın uygulamalarıyla ilgili, bilgilendirme ve önerilerde bulunmaktır. Ofis, toplumsal cinsiyet temelli yaklaşımın askerî operasyonlara dâhil edilmesi ve toplumsal cinsiyet konuları ile ilgili üye ülkeler arasında görüşmelerin sağlanması konusunda da farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır. Örneğin, Afganistan'da NATO Toplumsal Cinsiyet

Danışmanı kadınların sivil ve asker NATO personeline Kabil’de bulunan üste kendi ürettikleri el işlerini satabilecekleri “Afgan Kadınlar Pazarı” projesini desteklemektedir (NATO, 2011).

BM tarafından kadınların güvenliğine yönelik birçok proje hayata geçmiştir. BM’nin daha önceki açıklamalarında kadınların iş güvenliği ve sosyal güvenlik konularına vurgu yapılmaktaydı. 1974 Acil Durumlarda ve Silahlı Çatışmalarda Kadın ve Çocukların Korunması Hakkında Deklarasyon ve silahlı çatışmalarda kadın ve çocukların hak ve ihtiyaçlarına vurgu yapan 1981 tarihli Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Konvansiyon’a kadar uluslararası güvenlik gündemde yer almamaktaydı (UN, 2001; UN CEDAW, 1981, 2003). Fakat kurulan komisyonların, kadını istismara açık ve hakları korunması gereken bir grup olarak algılaması önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı (BDPA) kadını sadece istismara açık ve korunmaya ihtiyaç duyan bir varlık olarak değerlendirmemiş, kadınların desteklenmesi, karar verme süreçlerine katılmaları ve yönetimde erkeklerle eşitliğe yönelik önemli adımların atılmasını da sağlamıştır. Deklarasyon, hükümetlerin birçok kademelerinde kadınların yeterli seviyede temsil edilmemelerinin kadın ve erkekler arasındaki eşitsizliği kuvvetlendirdiğini ifade etmektedir. Eşitsizliğin azaltılması için sadece hükümetlerin değil tüm uluslararası aktörlerin karar verme süreçlerinde toplumsal cinsiyet yaklaşımının desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu durum 181-195’inci paragraflarda şu şekilde özetlenmektedir (UN BDPA, 1995):

Kadınların karar alma süreçlerine eşit katılımı sadece basit bir adalet veya demokrasi talebi olmakla kalmayıp, aynı zamanda kadınların çıkarlarının göz önüne alınması için gerekli bir koşul olarak da görülebilir. Kadınların faal katılımı ve karar almanın bütün düzeylerine kadın bakış açısının yerleştirilmesi gerçekleşmedikçe, eşitlik, kalkınma ve barış hedeflerine ulaşılamayacaktır.

BDPA’nın da belirttiği gibi kadınların karar verme süreçlerine her seviyede katılmaları olmadan ulusal, bölgesel ve dünya çapında barış ve güvenlik sağlanmaz. Bunun için, 1325 sayılı Karar, Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Engellenmesine dair Pekin Deklarasyonu kadın, barış ve güvenlik konularına yönelik BM Kadın programlarına rehberlik etmektedir. Bu belgeler barış inşası, çatışma çözümü, çatışma sonrası planlama gibi alanlara katılım için kadınlara çağrıda bulunmaktadır. Örneğin, BM Genel

Sekteri, '7-Nokta Eylem Planı' karar verme süreçlerinin her aşamasında kadınların ve eşit katılımın desteklenmesini amaçlamaktadır (UN Report of Secretary-General, 2010).

7-Nokta Eylem Planı'nın ilk taahhüdü çatışma çözümleridir. Bu kapsamda, çatışmanın çözümlenmesi için arabuluculuk faaliyetlerinde BM üst seviyelerde toplumsal cinsiyet uzmanı görevlendirecektir. Kadın ve çocuklarının kendilerine özgü ihtiyaçlarından dolayı BM tüm çatışma sonrası planlama aşamalarında kadınların katılımını desteklemektedir. BM toplumsal cinsiyet eşitliği ve çatışma sonrası ortamlarda kadın ve kız çocuklarının desteklenmesine yönelik olarak çatışma sonrası finansal destek faaliyetlerine önem vermektedir. Dördüncü plan, toplumsal cinsiyet konusuna hassasiyet gösteren sivil kapasitenin geliştirilmesidir. Beşinci plan kamu kurumlarında ister atanan ister seçilen pozisyonlara olsun kamu kuruluşlarında karar verici olarak kadınların desteklenmesidir. Hukukun egemenliği taahhüdü - çatışma öncesi, süresince ve sonrasında - kadınların ve kızların haklarının güvenlik ve adaletin sağlanması açısından sistematik olarak iyileştirilmesini öngörmektedir. Sonuncu taahhüt, ekonomik iyileştirmeyi kapsamaktadır. BM sistemi, çatışma sonrası ortamlarda kadının eşit katılımcı ve faydalanıcılar olarak yerel kalkınma ve iş olanakları faaliyetlerine katılımını garanti altına almaktadır (UN report of Secretary-General, 2010).

BM tarafından atılan bir diğer önemli adım ise Toplumsal Cinsiyet Konularında Özel Danışman Çalışma Ofisinin kurulmasıdır. Toplumsal Cinsiyet Danışmanının toplumsal cinsiyet ve silahsızlandırma, çok boyutlu barış operasyonlarında ana akım toplumsal cinsiyet yaklaşımları gibi konularda brifingler hazırlamak ve ihtiyaç duyulan yer ve zamanda gerektiğinde sahada danışmanlık faaliyetlerinde bulunmak gibi belirli birtakım görevleri bulunmaktadır (UN OSAGI, 2016).

Sonuç olarak, BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Konvansiyonu (CEDAW 1981), Kadına Karşı Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair BM Deklarasyonu (1993), Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı (1995) ve Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü (1998) ve 1325 sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı aracılığı ile kadın ve kız çocuklarına karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için karar verme süreçleri içerisinde yer alan tüm çabalarının merkezinde olacak toplumsal cinsiyet temelli bir yaklaşım inşa etmeye çabalamakta ve kadınları ve kadın haklarını çatışma öncesinde, süresince ve sonrasında desteklemektedir.

6.SONUÇ

Feminist çalışmalar uluslararası güvenlik alanında, özellikle de yüksek politikada var olması gerektiğinin altını çizmiştir. Feminist çalışmalar, alana farklı bakış açıları kazandırmıştır. Kadınların uluslararası güvenlik alanından dışlanmasına neden olan ataerkil yapıyı sorgulayan feminizm, uluslararası güvenlik alanında toplumun yarısını oluşturan kadınların da erkekler kadar eşit bir şekilde karar alma süreçlerine etki etmeleri gerektiğini savunmaktadır. Feminizm açısından bunun birkaç nedeni bulunmaktadır. Öncelikle kadın ve kız çocuklarının karşılaştıkları ya da algıladıkları güvenlikle ilgili sorunları erkeklerden oldukça farklıdır. Kadın ve kız çocukları savaş, çatışma veya barış inşası süreçlerinde birtakım cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet olaylarına maruz kalmaktadırlar. Şiddet olayları bölgesel olarak çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle, kadın ve kız çocuklarına yönelik olası tehditlerin en aza indirilmesi için uluslararası güvenliğe yönelik karar verme süreçlerine kadınların tam katılımlarının sağlanması son derece önemlidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, insani güvenliğin toplumsal cinsiyet perspektifinden gözlemlenmesi sahada önemli faydalar sunmaktadır. Öncelikle, uluslararası karar verme süreçlerinde kadınların erkeklerle tam ve eşit katılımını garanti altına almaktadır. Üstelik uluslararası güvenlik alanı sadece erkeklerin dünyası olarak gözlemlenmeyecektir. İkinci olarak, kadınlar silahlı çatışma ortamlarında sadece istismara açık ve korunmaya ihtiyacı olan gruplar olarak görülmek yerine karar verici olarak değerlendirilecektir. Üçüncüsü, şiddete maruz kalan ya da şiddete tanık olan kadın karar vericilerin, konu ile ilgili uzmanların yardımları ile teori ve uygulama olarak alana önemli katkılar sağlayabilecekleridir. Uluslararası güvenlik disiplini içerisinde, insani güvenlik yaklaşımının toplumsal cinsiyet bakış açısı ile yorumlanarak güvenliksiz ortamlarda kadınların her türlü güvenlik tehdidinden özgürleştirilmesi önemli bir konu olarak değerlendirilmelidir. Bu amaçla, savunma politikası, diplomasi, uluslararası ilişkiler ve karar verme alanlarında lider pozisyonlarda kadınların katılımının sağlanmasının önemini ortaya koyan feminist ve güvenlik çalışmaları alanlarında çalışan akademisyenlerce daha fazla çalışmalar yapılmalıdır.

SONNOTLAR

1. Toplumsal cinsiyet toplumsal bir inşadır. Bu toplumsal inşada erillik ve dişilik tarihsel ve toplumsal bağlamında ortaya çıkmıştır. Toplumsal cinsiyet erkek hegemonyasını ve tahakkümünü geliştirerek kadınları erkeklere göre ikinci plana itmiş ve zamanla bu durumun doğallaşmasına neden olmuştur. bkz. Liesbet. Van Zoonen, "Medyada Feminist Yaklaşımlar". *Medya, Kültür, Siyaset*. Ed. Süleyman İrvan, Alp Yayınevi, Ankara,2002,s.48.

KAYNAKÇA

- Alker H., (2005) "Emancipation in the critical security studies project", ***The Heritage, Challenge, and Future of Realism***, Ed. C. Hacke, G.K. Kindermann and K.M. Schellhorn, Bonn University Press, Göttingen, s.189–213.
- Alkire, S., (2003) ***A Conceptual Framework for Human Security***, Centre for Research on Inequality, Queen Elizabeth House, University of Oxford, Human Security and Ethnicity.
- Amnesty International, (2004) ***Rwanda: "Marked for Death", Rape Survivors Living with HIV/AIDS in Rwanda***, Gendercide Watch (no date).
- Baldwin A D., (1997) "The Concept of Security", ***Review of International Studies***, 23, s.5–26.
- Barkawı T. ve Mark Laffey, (2006) 'The postcolonial moment in security studies', ***Review of International Studies***, 32(2), , 329–352.
- Bastick, M., Grimm Karin, and KUNZ, Rahel, (2007)***Sexual Violence in Armed Conflict: Global Overview and Implications***, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva.
- Bell C., (2013) ***Women and Peace Processes, Negotiations, and Agreements: Operational Opportunities and Challenges***, The Norwegian Peacebuilding Resource Centre.
- Bilgin P., (2008) "Critical Theory", ***Security Studies***, Ed. Paul D. Williams, Routledge, London, s.89-103.
- Blanchard E., (2003) "Gender, International Relations, and the Development of Feminist Security Theory", ***Signs: Journal of Women in Culture and Society***, 28 (4), s.1289–1312.
- Booth K., (1991) "Security and Emancipation", ***Review of International Studies***, 17(4), s.313-326.
- Booth K., (2007) ***Theory of World Security***, Cambridge University Press, Cambridge.

- Butler C., (2007), Gluch Tali and Neil Mitchell, "Security Forces and Sexual Violence: A Cross-National Analysis of a Principal: Agent Argument." ***Journal of Peace Research***, 44 (6), s.669–687.
- Buzan, B., Wæver, O. and De Wilde, Jaap, , (1998), **Security: A New Framework for Analysis**, Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Callamard A., (2002), "Refugee Women: A Gendered and Political Analysis of the Refugee Experience." ***Global Changes in Asylum Regimes***, ed. Daniele Joly, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 137-153.
- Cranny-Francis A., , (2003), Waring Wendy; Stavropoulos Pam ve Joan Kirkby, ***Gender Studies Terms and Debates***, Palgrave Macmillan, New York.
- Elman, C., "Realism", (2008), ***Security Studies: An Introduction***, Ed. Paul D. Williams, Routledge, London, s.15-28.
- Enloe, C., (1989), ***Bananas, Beaches, and Bases: Making Feminist Sense of International Politics***, University of California Press, Berkeley.
- Enloe C., (1993), ***The Morning After: Sexual Politics at the End of the Cold War***, University of California Press, Berkeley: CA.
- Fowler C., DUGAN Julie and Paul BOLTON, (2000), "Assessing the Opportunity for Sexual Violence against Women and Children in Refugee Camps", ***The Journal of Humanitarian Assistance***, Feinstein International Center at Tufts University, 1-7.
- Freedman J., (2007), ***Gendering the International Asylum and Refugee Debate***, Palgrave Macmillan, New York.
- Gerecke M., (2010), "Explaining Sexual Violence in Conflict Situations", ***Gender, War, and Militarism***, Ed. Laura Sjoberg, Sandra Via, Praeger Security International, New York, 137–154.
- Giddens K., (1994), ***Beyond Left and Right: The Future of Radical Politics***, Stanford University Press, Stanford.
- Goldstein S J., (2001), ***War and Gender: How Gender Shapes the War System and Vice Versa***, Cambridge University Press, UK.

- Grant R., (2007), "The Quagmire of Gender and International Security", ***International Security: The Transition to the Post Cold War Security Agenda***, Vol.2, 248-26.
- Heywood A., (2013), ***Küresel Siyaset***, Adres Yayınları, Ankara.
- Hintjens H., (1999), "Explaining the 1994 Genocide in Rwanda", ***The Journal of Modern African Studies***, 37(2), Cambridge University Press, s.241–286.
- Hogg N., (2010), "Women's Participation in The Rwandan Genocide: Mothers or Monsters?", ***International Review of the Red Cross***, 92(877), s.69-102.
- Hooks B., (2000), ***Feminism is For Everybody***, South End Press, Canada,.
- HRW (HUMAN RIGHTS WATCH), (2002), ***World Report 2002***, Human Rights Watch, New York.
- HRW (Human Rights Watch), (1996), ***Shattered Lives: Sexual Violence during the Rwandan Genocide and its Aftermath***, 13; Gendercide Watch (no date).
- Hudson H., (2005), "'Doing' security as though humans matter: A feminist perspective on gender and the politics of human security", ***Security Dialogue***, 36 (2), s.155-174.
- Hudson H., (2010), "Peace building through a gender lens and the challenges of implementation in Rwanda and Côte d'Ivoire", ***Gender and International Security***, Ed. Laura Sjoberg, Routledge, s.256-280.
- Hyndman J., (2004), "Refugee Camps as Conflict Zones: The Politics of Gender", ***Sites of Violence: Gender and Conflict Zones***, Ed. Wenona Mary Giles and Jennifer Hyndman, University of California Press, Berkeley, 2004, pp.193–212.
- Jones W. R., (1999), ***Security, Strategy and Critical Theory***, Boulder, CO: Lynne Rienner,.
- Kreitzer L., (2002), "Liberian Refugee Women: A Qualitative Study of Their Participation in Planning Camp Programmes", ***International Social Work***, 45(1), s.45–58.

- Laville S., (2015), UN Aid Worker Suspended for Leaking Report on Child Abuse by French Troops, *The Guardian*, April 29. Erişim tarihi Mayıs 3, 2015. <http://www.theguardian.com/world/2015/apr/29/un-aid-worker-suspended-leaking-report-child-abuse-french-troops-car>
- Lazar M M., (2007), *Feminist Critical Discourse Analysis: Gender, Power and Ideology in Discourse*, Palgrave Macmillan Press, New York.
- Liotta H. P. and Taylor OWEN, (2006), "Why Human Security?" The Whitehead, *Journal of Diplomacy and International Relations*, Seton Hall University, Winter/Spring, s.37-54.
- Lodgaard S., (2001) "*Human Security: Concept and Operationalization.*", Centre for Peace and Development Studies, Accessed March 3.
- McDonald M., (2008), "Constructivism", *Security Studies: An Introduction*, Ed. by Paul D. Williams, Routledge, New York, s.59-72.
- NATO, (2015), *Women, Peace and Security: NATO, UNSCR 1325 and Related Resolutions*, Oct. 29 2015. Accessed Nov 3, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_91091.htm
- NATO, (2015), *How can Gender Make a Difference to Security in Operations*, Oct. 29 2011. Accessed Nov 3, 2015. http://www.nato.int/issues/women_nato/2011/1869-11%20Gender%20Brochure.pdf
- Negrin L., (2008), *Appearance and Identity Fashioning the Body in Postmodernity*, Palgrave Macmillan, New York.
- NETHERLANDS INSTITUTE for WAR DOCUMENTATION, *Srebrenica – A "safe" Area: Reconstruction, Background, Consequences and Analyses of the Fall of a Safe Area*, part I, chapter 9, section 2, 2002, Erişim tarihi Mart 3, 2016. http://www.srebrenica.nl/en/a_index.htm
- Nye, J., (1992), "The Changing Nature of World Power", Charles W. Kegley, ve Eugene Wittkoff (der.), *The Global Agenda: Issues and Perspectives*, New York, McGraw, 177-192.

- Odanović G., (2010), "Participation of Women in UN Peacekeeping Operations", *Western Balkans Security Observer*, 16 January – March, 70-79.
- Özdemir Ö., (2015), "UK National Print Media Coverage of Sexual and Gender-Based Violence (SGBV) against Refugee Women in Syrian Refugee Camps", *Roots & Consequences Further explorations into the Syrian Uprising*, Syria Studies, University of St Andrews, 7(4), 53-77.
- Peoples C. and Nick VAUGHAN-WILLIAMS, (2010), *Critical Security Studies*, Routledge, New York.
- Peterson S. and Anne Sisson Runyan, (1993), *Global Gender Issues*, Westview Press, Oxford, San Francisco.
- Ruddick S., (1989), *Maternal Thinking: Towards a Politics of Peace*, Beacon Press, Boston.
- Sjoberg L., (2010), *Gender and International Security Feminist Perspectives*, Routledge, New York.
- Skjelsbaek I., (2001), "Sexual Violence and War: Mapping Out a Complex Relationship", *European Journal of International Relations*, Vol. 7(2), s.211-237.
- Sylvester C., (2010), "War, sense, and security", *Gender and International Security*, Ed. Laura Sjoberg, Routledge, New York, s.24-38.
- Tickner J A., (2001), *Gendering World Politics: Issues and Approaches in the Post-Cold War Era*, Columbia University Press.
- Tickner A., (2004), *Feminist Responses to International Security Studies*, Peace Review 16 (1), 43-48.
- United Nations, (1993), *Declaration on the Elimination of Violence against Women*.
- United Nations (BDPA). (1995), *Beijing Platform for Action. UN Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women*.
- United Nations (CEDAW). (2003), *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. UN Entity for Gender Equality and The Empowerment of Women*, 1981.

UNHDP (United Nations Human Development Programme), (1994), **United Nations Human Development Report**, Oxford University Press, New York.

United Nations Security Council, (2000), **Resolution 1325**, adopted by the Security Council at its 4213th meeting, on 31 October 2000, S/RES/1325 (2000).

UN REPORT of the COMMISSION on HUMAN SECURITY, (2003), **Human Security Now: Protecting and Empowering People**, UN, New York.

UNHCR, (2003), **Sexual and Gender-Based Violence against Refugees, Returnees and Internally Displaced Persons**, Prepared by the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Geneva.

UNHCR, (2006), **The State of the World's Refugees**, UNHCR, Geneva.

UN REPORT of SECRETARY-GENERAL, (2010), **Report of the Secretary-General on Women's Participation in Peacebuilding, Tracking Progress: 7-Point Action Plan**.

http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pdf/seven_point_action_plan.pdf

INTERNATIONAL CRIMINAL COURT (ICC), (2011), **Rome Statute of the International Criminal Court**, International Criminal Court, Holland.

UN Women, (2013), **Gender-Based Violence and Child Protection among Syrian Refugees in Jordan, with a Focus on Early Marriage**, Produced by the Communications and Advocacy Section of UN Women, Jordan.

UNITED STATES INSTITUTE of PEACE, (2015), **Gender, War and Peacebuilding**, Academy for International Conflict Management and Peacebuilding United States Institute of Peace, Washington.

UN. (2001). **Convention on the Rights of the Child on the Involvement of Children in Armed Conflict and on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography**, 16 March 2001. Accessed March 2, 2016.

UN OSAGI. (2016), **Office of the Special Adviser on Gender Issues ongoing activities in the area of conflict prevention and**

resolution. Accessed March 2, 2016,
<http://www.un.org/esa/peacebuilding/Action/osagi.html>

Walby S, (1990), ***Theorizing Patriarchy***, Blackwell, Oxford.

Waltz, K. N. (1986), "Political Structures", Robert O. Keohane (Ed.),
Neorealism and its Critics, New York, Columbia University Press.

Ward J, (2002), ***If not now, when? Addressing Gender-based Violence in Refugee, Internally Displaced, and Post-conflict Settings: A Global Overview***, RHRC, New York.

Wood E, (2010), "Sexual Violence during War: Toward an Understanding of Variation", ***Gender, War, and Militarism***, Ed. Laura Sjoberg and Sandra Via, Praeger Security International, New York, 124–137.

Wolfers, A, (2007), "National Security as an Ambiguous Symbol",
International Security: The Cold War and Nuclear Deterrence, Vol.1, 15-29.